

BASALE STIMULATIE

Basale stimulatie beoogt een *intensieve en totale vorming* van personen met ernstige meervoudige beperkingen. Via een eenvoudig sensorisch aanbod (dat tot op zekere hoogte zonder voorwaarden is) wordt een nieuwe ervaringswereld geopend. Het centrale uitgangspunt is dat men tracht de persoon te helpen zijn eigen lichaam (en mogelijkheden) te ontdekken. De omgeving dient naar de persoon toe te bewegen. Vervolgens ontstaat er een primair uitwisselingsproces tussen het 'ik' en de 'wereld'. Door de verwarrende chaos die mensen uit deze doelgroep ervaren te structureren, verstaanbaar en minder beangstigend te maken, ontstaan de eerste aanzetten tot activiteit, nieuwsgierigheid en speelgedrag. Basale stimulatie is *geen behandelingsmethodiek* op zich; het gaat om gemeenschappelijke activiteiten die een zekere mate van activiteit en alertheid van de persoon veronderstellen. Bovendien dienen zorgfiguren de bereidheid en vaardigheid aan te wenden om in te spelen op de behoeftesituatie van de individuele cliënt.

Het *sensorisch aanbod* bestaat uit prikkelingen op het vestibulaire, somatische en vibratorische niveau, die bovendien aansluiten bij de vroegkinderlijke (en dus vertrouwde) ervaringen van de cliënt en de basis vormen van alle menselijke waarnemingsprocessen.

Met betrekking tot het voorzien van *vestibulaire prikkelingen* (o.a. houdingsveranderingen in de ruimte, schommelingen, draaibewegingen) worden meestal eenvoudige hulpmiddelen gehanteerd. Enkele voorbeelden zijn: een ton, stoffen hangmat, schommelkuip, trampoline, hangzak. Dit aanbod heeft betekenis op zich; de activiteiten leiden immers tot een toename van alertheid en opmerkzaamheid bij de persoon. Ook wetenschappelijk onderzoek toont de positieve effecten van vestibulaire stimulatie aan op het vlak van alertheid, concentratie en vermindering van zelfverwondend gedrag.

Op *somatisch niveau* vormt het werken met, aan en voor het lichaam een belangrijk aandachtspunt in de begeleiding van personen met ernstige meervoudige beperkingen. Enkele grondprincipes zijn symmetrie, ritmitisering en het inbouwen van spanning-ontspanning. Verdere vorming op lichamenlijk vlak beoogt een differentiatie van het lichaamsschema en de lichaamswaarneming, waarbij huidgewaarwording centraal staat. Via massagetechnieken en gezichtsaanrakingen kunnen er op systematische wijze lichamelijke prikkelingen worden toegebracht. In wetenschappelijke literatuur duidt ook Hewett op het belang van aanrakingen in de omgang met personen met ernstige beperkingen.

Vibratorische prikkelingen houden verband met het horen, de ademhaling en vestibulaire prikkels. Ze kunnen overgebracht worden door bijvoorbeeld een massagekussen, trillend waterbed of speciale muziekinstrumenten.

Naast deze drie stimulatiegebieden helpen *bewegingservaringen* de persoon zijn 'lichaam-ik' te ervaren. Vibraties, druk en de notie 'grondig

doorbewegen' kunnen hierbij in rekening worden gebracht. Bovendien dienen er wegen tot individuele communicatie gezocht te worden; men wil de cliënt vaardigheden bijbrengen om zich communicatief te gedragen.

Basale stimulatie is een werkvorm die personen met ernstige meervoudige beperkingen enerzijds helpt om zich veilig te voelen in hun lichaam en die tegelijkertijd voldoende ervaringen aanbiedt. Bovendien zet deze prikkelvorm een gehele ontwikkelingsbegeleiding in gang en draagt deze ook; er wordt een aanbod gedaan waardoor het leven in extreme communicatieve en sensorische isolatie wordt verlaten. Basale stimulatie, als grondhouding, biedt handvatten om in de dagelijkse praktijk te werken met personen met ernstige meervoudige beperkingen en een actieve, sociale en materiële levensstijl te realiseren die bijdraagt tot kwaliteit van leven.

LITERATUUR/PRAKTIJKDOCUMENTEN

Basale stimulatie: filosofie, principes & grondhouding

Fröhlich, A. (1995). *Basale stimulatie*. Leuven: Garant.

Dit boek, geschreven door Prof. Dr. A. Fröhlich, geeft de filosofie en principes van basale stimulatie als grondhouding weer. De hoofdstukken gaan over de doelgroep van personen met ernstige beperkingen, hun pedagogische vraagstellingen, gedragskenmerken, basisverzorging en (organisatie van) algemene en specifieke vorming. Centraal in dit werk staat de specifieke vorming die Fröhlich aanduidt met de term 'basale stimulatie'. De auteur illustreert met basale stimulatie dat ontwikkelingspsychologie, geneeskunde en orthopedagogiek hand in hand kunnen gaan. In dit pedagogisch-therapeutisch kader, waarbij een totale vorming van de persoon wordt nagestreefd, zoekt hij op creatieve wijze naar contactpunten met personen die soms op een zeer laag ontwikkelingsniveau functioneren.

Basale stimulatie: praktijktoepassingen

Bekaert, L. (2005). *Basale stimulatie: Theoretische uitgangspunten*.

Gevonden op 24 mei 2008 op het WWW:
<http://www.vsbs.be/publicaties/documenten/bekaert-bsttheoretischeuitgangspunten.pdf>

Bekaert geeft een algemene inleiding op de uitgangspunten, doelgroep en basisconcepten van basale stimulatie. Verder wijst hij op de integratie van basale stimulatie in verzorgingsbezigdheden en als aparte activiteiten. Naast een concrete handleiding bij stereotiep gedrag vanwege cliënten, komen een aantal algemene principes bij de uitwerking van een activiteit aan bod, telkens in het kader van basale stimulatie. Ook schenkt Bekaert aandacht aan de training van begeleiders en de situering van deze pedagogisch-therapeutische omgangsvorm binnen de evolutie van zorg in het begeleidingscentrum 'Ter Heide'. Tevens worden er afsluitend een aantal illustratieve schema's gepresenteerd.

Hewett, D. (2007). Do touch: Physical contact and people who have severe, profound and multiple learning difficulties. *Support for Learning*, 22, 116-123.

De bedoeling van dit artikel is mensen die in de praktijk staan aan te moedigen om voldoende fysiek contact in te bouwen in het omgaan met personen met ernstige meervoudige beperkingen. Hewett deelt zijn gedachten over het belang van fysiek contact voor elke mens, maar legt de focus op het specifieke belang voor personen uit deze doelgroep. Hij haalt kort de 'Intensive Interaction'-leerstrategie aan en schenkt verder aandacht aan 'betekenisvolle' inter-persoonlijke aanrakingen (i.t.t. 'professionele, functionele' aanrakingen) en wetenschappelijk onderzoek naar deze thematiek bij andere doelgroepen. Ten slotte worden een aantal richtlijnen aangereikt voor het werken rond fysiek contact met kinderen met ernstige meervoudige beperkingen en potentiële risico's waarvan begeleiders zich bewust dienen te zijn worden in kaart gebracht.

MPI Zonnebloem, werkgroep basale stimulatie (2000). *Basale stimulatie en houding in MPI Zonnebloem (of de taal van de zintuigen)*.
Gevonden op 20 maart 2008 op het WWW:
<http://www.vsbs.be/publicaties/documenten/lecompte-bsenzintuigen.html>

De werkgroep basale stimulatie van het medisch-pedagogisch instituut Zonnebloem presenteert een leidraad van aandachtspunten bij het bewust en attent omgaan met kinderen met ernstige meervoudige beperkingen. Naast specifieke activiteiten worden mogelijkheden in kaart gebracht om op gerichte wijze de principes van basale stimulatie toe te passen tijdens dagdagelijkse bezigheden. Vijf domeinen worden behandeld: de maaltijdsituatie; verzorging en aan- en uitkleden; vrije momenten; verplaatsen en wandelen; en activiteiten en therapie. Bij ieder domein worden er telkens concrete aandachtspunten en tips gegeven. Deze leidraad kan een aanzet vormen voor andere voorzieningen om op een meer gerichte wijze te reflecteren en te werken rond basale stimulatie.

Basale stimulatie: Effecten

Cullen, L.A., & Barlow, J.H. (2004). A training and support programme for caregivers of children with disabilities: An exploratory study. *Patient Education and Counseling*, 55, 203-209.

Het doel van deze studie was het evalueren van een interventie ontworpen voor zorgfiguren van kinderen met beperkingen. Deze interventie bestond uit een acht weken durend programma waarbij de betrokkenen eenvoudige massage-technieken aangeleerd kregen die men in de thuissituatie op het kind kan toepassen. In totaal namen 82 ouderfiguren en 82 kinderen met beperkingen deel aan het onderzoek. Via schriftelijke vragenlijsten werden gegevens verzameld, zowel voor als na het trainingsprogramma. Bovendien werd er aanvullende informatie ingewonnen via Home Record Sheets en Monitoring Forms die dienden ingevuld te worden door respectievelijk de betrokken zorgfiguren en therapeuten. Er werden betekenisvolle verbeteringen vastgesteld met betrekking tot de zelf-effectiviteit van zorgfiguren in het geven van massage, de invloed op het psychosociale welbevinden van hun kind en in niveaus van angstigheid. Bovendien werden er (o.a.) verbeteringen teruggevonden in de slaap- en eetpatronen, het lichaamsbesef, de beweging en communicatie van de kinderen zelf.

Lindsay, W.R., Pitcaithly, D., Geelen, N., Buntin, L., Broxholme, S., & Ashley, M. (1997). A comparison of the effects of four therapy procedures on concentration and responsiveness in people with profound learning disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 41, 201-207.

In deze paper ging men de werkzaamheid na van vier methodieken die steeds vaker gebruikt worden bij personen met diepe verstandelijke beperkingen. Het ging hierbij om snoezelen, handmassage/aromatherapie, relaxatie en actieve therapie. Acht deelnemers met diepe verstandelijke beperkingen namen deel aan de studie en werden blootgesteld aan ieder behandelingstype. Om de effecten op concentratie en responsiviteit te meten werden er eenvoudige taken georganiseerd en de responsiviteit vanwege de deelnemers ten aanzien van de behandelingen werd beoordeeld door onafhankelijke observatoren. De resultaten geven aan dat zowel snoezelen als relaxatie een positief effect hadden op concentratie en bovendien leken deze activiteiten het meest aangenaam te zijn voor de cliënten. Massage met aromatherapie en actieve oefeningen hadden geen of zelfs negatieve effecten op de concentratie en leken als minder aangenaam ervaren te worden door de deelnemers.

Sandler, A.G., & McLain, S.C. (2007). Use of non-contingent tactile and vestibular stimulation in the treatment of self-injury: An interdisciplinary study. *Journal of Developmental Physical Disabilities*, 19, 543-555.

In dit onderzoek werden de effecten van non-contingente tactiele en vestibulaire stimulatie geëvalueerd ten aanzien van de behandeling van zelfverwondend gedrag bij een 9-jarige jongen met een diep verstandelijke handicap en cerebrale palsy. Vestibulaire prikkels werden toegediend door het draaien van het kind in een hangmat die bevestigd was aan een schommel. Vibratorische stimulatie werd voorzien via een handmatig apparaat en een bedvibrator. Er werd een significante vermindering van zelfverwondend gedrag vastgesteld tijdens de observaties voorafgaand en volgend op de behandelingssessies. Non-contingente aanbieder van deze stimuli lijken aldus een effectief vervangmiddel te vormen voor de bekrachtigende werking die het zelfverwondend gedrag met zich meebrengt.

Sandler, A.G., & Voogt, K. (2001). Vestibular stimulation: Effects on visual and auditory alertness in children with multiple disabilities. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 13, 333-341.

Hoewel vestibulaire stimulatie volgens wetenschappelijk onderzoek geassocieerd is met verhoogde niveaus van alertheid bij premature en pasgeboren kinderen à terme, ontbreken er resultaten met betrekking tot de effecten van dit type prikkelingen bij kinderen met ernstige meervoudige beperkingen. De studie van Sandler en Voogt ging, met behulp van proefjes, de effecten na van een drie-minuten durende schommelsessie (in een aangepaste schommelstoel) op de visuele en auditieve alertheid bij kinderen van deze doelgroep. De prestaties van de deelnemers op één van die vijf taken (namelijk het visueel volgen van een geluidmakend speelgoed) waren significant beter na de schommelsessie. Een korte periode van milde vestibulaire stimulering lijkt dus de alertheid van kinderen met ernstige meervoudige beperkingen te verhogen.

LINKS

<http://www.basale-stimulation.de/>

Dit is een Duitse website, mede opgericht door de grondlegger van basale stimulatie, Prof. Dr. Andreas Fröhlich. Er wordt een overzicht geboden van actuele thema's, er is een algemeen luik waarin het concept basale stimulatie wordt uitgewerkt (ook met video-sectie) en literatuur vanuit de verschillende sectoren waarin basale stimulatie wordt toegepast (pedagogiek en verzorging). Verder wordt er een lijst met internationale contacten voor

meer informatie over het onderwerp gegeven (waaronder ook België).

<http://www.basalestimulatie.info/>

Dit is een website van Liesbeth Geerits. Zij is consultant en staat in voor trainingen over basale stimulatie. De webstek biedt een overzicht van: Wat is basale stimulatie en welke trainingen en ondersteuningsmogelijkheden bestaan er? Verder vindt men er een lijst met reeds geplande bijeenkomsten en een aantal interessante links naar verwante webadressen.

<http://www.ervaarhetmaar.nl/Pages/cursus.htm>

De methode 'Ervaar het maar' (ontwikkeld door Thyra Koeleman, logopediste en ervaringsdeskundige) is gebaseerd op een aantal uitgangspunten zoals totale communicatie en basale stimulatie. Het is een benaderingswijze die uitgaat van de mogelijkheden van kinderen en volwassenen met ernstige meervoudige beperkingen en is bedoeld voor jong en oud. Door een praktische cursus krijgt de cursist voldoende handvatten aangereikt om mensen van deze doelgroep te stimuleren. De opleiding bestaat uit twee hele dagen van telkens 7 uur. Meer details over de opbouw van deze tweedaagse vindt men terug op de site.

Het werkboek 'Ervaar het maar' is een aantrekkelijk en makkelijk hanteerbaar boek, waarbij vele praktische voorbeelden en mogelijkheden worden beschreven en uitgediept. Door middel van het werken met thema's wordt de persoon met ernstige meervoudige beperkingen op een speelse wijze uitgedaagd tot contact en kunnen motoriek, zintuigen en communicatie gelijktijdig gestimuleerd worden.

http://ouderhandboekmcg.bosk.nl/templates/mercury.asp?page_id=7542

BOSK is de Nederlandse vereniging van personen met een motorische handicap en hun ouders. Hun hoofddoelstellingen zijn: informatieverstrekking, lotgenoten met elkaar in contact brengen en belangenbehartiging. Eén van hun aandachtsgebieden is de doelgroep van personen met een meervoudig complexe handicap. Op de website wordt het ouderhandboek voor kinderen met een meervoudig complexe handicap voorgesteld. Hoewel de meeste ouders vanaf de geboorte weten dat hun kind een handicap heeft, wordt de ernst en aard van deze beperkingen pas in de loop van de eerste levensjaren duidelijk. Het zoeken naar informatie wordt zo bemoeilijkt en daarom wou de BOSK-werkgroep een specifiek handboek opstellen voor ouders. Op de website kom je via de link 'behandelvormen' terecht bij een toelichting omtrent basale stimulatie. Ook is er de mogelijkheid ouderervaringen na te lezen of zelf ervaringen te posten omtrent deze thematiek (of andere relevante onderwerpen).

<http://www.basale-stimulatie.be>

Het Vlaams Samenwerkingsverband Basale Stimulatie (V.S.B.S.) groepeert in Vlaanderen beroepsmensen die werkzaam zijn in instellingen uit de zorgsector. De vereniging telt nu ongeveer 80 leden, die onder meer tewerkgesteld zijn als orthopedagoog, kinesist, ergotherapeut, opvoeder, leerkracht ... Men wil ideeën over basale stimulatie in het Vlaams taalgebied verspreiden en verder ontwikkelen. Er zijn verschillende onderdelen op de site; er is een actuele rubriek (met een overzicht van samenkomsten, verslagen, praktische info voor leden) en de publicaties zijn geordend per topic.